

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ШЛЯХ ДО ФОРМУВАННЯ КОНТИНГЕНТУ ПТНЗ В УМОВАХ ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ

Постановка проблеми. Проблема вибору майбутньої професії учнями загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) набуває особливої гостроти й актуальності в умовах сьогодення. Складні процеси державотворення в Україні наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. переконливо довели, що формування цілісної особистості професіонала, упродовж життя, повинно починатися зі шкільної лави, через продуману систему профорієнтаційної роботи. Вирішенню зазначеного завдання буде сприяти використання досвіду, накопиченого в Україні з питань організації профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в радянський період [2, с.91].

Разом з тим, все більшого значення набувають новітні підходи у здійсненні профорієнтаційної роботи фахівцями, які готові працювати у мінливих сучасних умовах та вміють самостійно оцінювати ситуацію і приймати відповідальні рішення. Так, ряд професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) модернізують свої підходи в напрямку профорієнтаційної роботи серед учнівської молоді в умовах відчутної в країні демографічної ситуації. Підвищення якості профорієнтаційної роботи є сьогодні актуальним завданням для всієї системи ПТО, які в період відчутної демографічної кризи зіткнулися з необхідністю цілеспрямованої роботи з формування професійної спрямованості в учнів ЗНЗ.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічних досліджень і практика вітчизняної освіти свідчать про зростаючий інтерес до проблеми професійної орієнтації особистості, обґрунтування педагогічних засобів її реалізації. Здійснений науковий пошук дозволив розкрити соціально-ціннісну обумовленість процесу вибору професії (В.Андріяшин, В.Зворський, В.Юрженко та ін.), дослідити життєву перспективу і можливості професійного самовизначення молоді (Є.Головаха, В.Ященко та

ін.). Також важливе місце серед наукових праць займають дослідження, що пов'язані з вивченням особистісних цінностей старшокласників щодо майбутньої професійної діяльності (І.Бех, Б.Федоришин та ін.). Разом з тим, проблема організації профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в сучасних умовах реформування освіти в Україні ще не отримала необхідного теоретичного обґрунтування і висвітлення на сторінках педагогічної літератури. Проведений аналіз літературних джерел, анкетування викладачів та майстрів, опитування учнів та їх батьків дозволяє стверджувати, що в даний час система профорієнтаційної роботи в умовах ПТНЗ, повинна наповнюватись новим змістом і включати ті підходи, які є пріоритетними на ринку праці.

Мета нашої статті полягає у науковому обґрунтуванні та окресленні шляхів щодо вдосконалення системи профорієнтаційної роботи в умовах демографічної кризи.

Основна частина. Узагальнення і систематизація різних точок зору щодо терміну «профорієнтація» дала змогу сформулювати визначення даного поняття. Професійна орієнтація – це комплексна практична система підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення шляхом психолого-педагогічних заходів, які спрямовані на оптимізацію процесу вибору майбутньої професії та навчального закладу відповідно до бажань, схильностей і сформованих здібностей з урахуванням потреб ринку праці. Більша частина життя дорослої людини заповнюється професійною діяльністю і якщо в цій діяльності належним чином реалізується особистість, тобто реалізуються її потреби, інтереси, здібності, творчі можливості, то особистість відчуває себе комфортно, зберігає себе і розвивається – нарощує і використовує свій особистісний потенціал. Якщо ж людина опинилася в стані невідповідності до свідомого професійного самовизначення, якщо вона на осліп обирає свою професію, то в більшості випадків такого вибору припускається помилок, які карають її особистісною деформацією [3, с.216].

Так, Б.Федоришин наголошував, що «...профорієнтаційна робота з учнівською молоддю сприяє розвитку особистості учня через оптимізацію його самооцінки, самопізнання, свідомого і аналітичного пізнання оточуючого світу, свого місця і свої перспектив в ньому» [3, с.216]. Разом з тим, у 1996 році наказом Міністерства праці України було ліквідовано всі, без винятку, профцентри» [2, с.91].

Відповідно недостатня поінформованість учнівської молоді щодо прогнозування потреб робітників на ринку праці призвели до того, що професійно-освітній вибір молоді найчастіше почав визначатися стихійними та хибними уявленнями про престижність та затребуваність певних професій і спеціальностей на ринку праці. Наприклад, в умовах сьогодення на ринку праці спостерігається дефіцит в кваліфікованих робітниках серед таких професій, як токар, фрезерувальник, слюсар, слюсар-ремонтник, швачка та ін.

Науковець В.Юрженко вказує, що «нерозвиненість ... практична відсутність загальнодержавної і відомчої профорієнтаційної діяльності, відсутність системи професійної орієнтації, особливо таких її видів як професійна інформація, професійне виховання, професіографія, професійна діагностика, професійна консультація, професійний підбір і професійна адаптація створюють передумови для повного ігнорування молоддю робітничих професій» [4, с.129].

Професійне самовизначення випускника школи не завжди виявляється у стійкому виборі професії, що пов'язано з певною системою життєвих цінностей, які трансформуються в активно-суб'єктну позицію і спрямовані на оволодіння професії, яка, на його думку, є престижною. Невміння учнів реально оцінити ситуацію на ринку праці та низкий рівень знань і умінь, призводять до нереалізованості у професійному плані.

Одним з основних завдань профорієнтаційної роботи є підготовка молоді до вільного і самостійного вибору професії, з врахуванням як індивідуальних особливостей особистості, так і необхідністю повноцінного

розподілу трудових ресурсів згідно з вимогами суспільства. Позитив недалекого минулого полягає в тому, що в професійній орієнтації на чільне місце зазвичай ставилася практична робота по орієнтації учнів, переважно, на робочі професії з врахуванням стану ринку праці.

Сьогодні вказує на те, що професійна орієнтація повинна здійснюватись за зразком, який складається з двох взаємопов'язаних сторін: прийняття учнями рішення про свій професійний вибір та впливу на мотиваційну сферу учня з метою формування професійних намірів відповідно до суспільних потреб.

До факторів, що визначають професійні наміри учнівської молоді в мовах сьогодні вносяться: спад виробництва, згорання високотехнологічних і наукомістких виробництв, вивільнення працівників і пов'язане з цим безробіття, падіння престижу технічної освіти, поява нових життєвих стандартів і мотивів вибору сфери трудової діяльності.

Формування професійного самовизначення повинно передбачати використання комплексу педагогічних засобів, що забезпечать послідовність ключових ситуацій, які приведуть до створення образу «Я в професії».

Сучасна модель «Я в професії» розглядається, як частина загального процесу соціальної орієнтації молоді. Відповідно і вибір професії визначається як прагнення особистості зайняти певне місце в соціальній структурі суспільства, у соціальній групі під впливом тих чи інших чинників. Так, за даними соціологічного дослідження Науково-дослідного інституту соціально-трудова відносин Міністерства праці та соціальної політики України, проведеного у 2008 році, на вибір професії випускниками, найбільше впливають батьки й родичі (це підтвердили 60% опитаних) [1, с.79].

Тому важливе значення має профорієнтаційна робота з батьками, яка повинна містити необхідну інформацію про вивчення перспектив соціально-економічного розвитку регіону, дані моніторингу ринку праці,

обґрунтування шляхів забезпечення роботодавцями місць щодо працевлаштування.

Разом з тим соціологічні дослідження вказують, що найменшим виявляють вплив на професійне самовизначення старшокласників виявляють школи і служби зайнятості (до 5%). Цей факт свідчить про нагальну необхідність впровадження у профорієнтаційну діяльність загальноосвітніх навчальних закладів новітніх технологій професійного інформування учнівської молоді.

Так, існують різні шляхи щодо вдосконалення профорієнтаційної роботи, а саме: професійна освіта з використанням сучасних інноваційних технологій, професійний відбір учнів за допомогою досвідчених роботодавців, соціально-професійну адаптацію на виробництві, професійне виховання через засоби масової інформації, професійне консультування фахівцями, надання індивідуальної допомоги у виборі професії учням та слухачам центрів підвищення кваліфікації та інше. Даний підхід у вирішенні проблеми професійної орієнтації є комплексним і містить ряд напрямів, а саме: виховний, психологічний, інформаційний, прогностичний, статистичний та інші. Відповідно профорієнтаційна робота представниками ПТНЗ повинна здійснюватись з врахуванням органічного зв'язку між вибором майбутньої професії учнем та умінням спрямувати його до вибору. Дана робота планується створеним в ПТНЗ структурним підрозділом з профорієнтації, яким розробляється єдина цільова програма, методичне забезпечення цього процесу та завдання з врахуванням творчого досвіду.

Для результативності діяльності в кожному регіоні необхідно сформувати перелік замовлень на підготовку і перепідготовку кваліфікованих робітників. Викладачі, майстри ПТНЗ та вчителі шкіл у процесі проведення профорієнтаційної роботи повинні враховувати два підходи, а саме професійне самовизначення та професійне спрямування учнів. Професійне самовизначення - це природний процес, що виникає на певному етапі онтогенезу і існує, як особистісне новоутворення в учнів

старшого шкільного віку. Професійне спрямування - це результат цілеспрямовано організованого процесу (профорієнтаційної роботи).

Професійна спрямованість ґрунтується на мотиваційній готовності та компетентності учнів щодо обізнаності в професії. Так, моменту остаточного вирішення обраної професії повинно передувати: усвідомлення учнями особливостей професії, планування своєї професійної самоосвіти, конструювання образів професійного «Я», апробування себе у професійній ролі в різних життєвих ситуаціях та інше. Даний підхід надасть змогу учням позитивно вирішити питання вибору майбутньої професії.

Висновки. Таким чином, профорієнтаційна робота ПТНЗ в умовах демографічної кризи і вимог сучасного ринку праці буде більш ефективною та сприятиме формуванню контингенту в системі ПТО й успішній професійній соціалізації майбутнього кваліфікованого робітника, якщо:

- визначити цілі та завдання профорієнтаційної роботи на кожному рівні навчання в ЗНЗ і для кожного структурного підрозділу в ПТНЗ з позицій особистісно-орієнтованого підходу;

- розробити програму системи профорієнтаційної роботи, в основі якої буде злагоджена робота підрозділів ПТНЗ з формування професійного самовизначення та професійної спрямованості учнів ЗНЗ;

- здійснювати профінформацію, профдіагностику, профпропаганду і профагітацію на виявлення інтересів і здібностей особистості до тієї чи іншої професії не тільки серед на учнів загальноосвітніх навчальних закладів, а й серед їх батьків та учнів ПТНЗ;

- проводити професійні консультації, націлені в основному на надання індивідуальної допомоги у виборі професії з боку фахівців-профконсультантів не лише учнівській молоді, а й слухачам центрів підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів та іншим;

- відбирати осіб, які з найбільшою ймовірністю зможуть успішно освоїти цю професію і виконувати пов'язані з нею трудові обов'язки;

- забезпечувати моніторинг, доступність інформаційної бази, що відображає розвиток професійної сфери навчального закладу, оновлення форм, прийомів і способів здійснення профорієнтаційної роботи у відповідності з логікою професійного становлення молодих людей;
- здійснювати спеціальну психологічну і методичну підготовку суб'єктів педагогічного процесу, які орієнтовані на реалізацію профорієнтаційної роботи з формування професійного самовизначення учнів на базі навчально –методичних центрів професійно-технічної освіти;
- використовувати діагностичний інструментарій, що забезпечить адекватну оцінку професійної позиції учнів: моніторинг, психолого-педагогічна діагностика (анкетування, тестування, опитування), маркетинг освітніх послуг, співпраця з засобами масової інформації, організація науково-методичної роботи з профорієнтації в ЗНЗ.

Література:

1. Гуцан Л.А. Ефективна профорієнтаційна робота – крок до вибору майбутньої професії /Л.А.Гуцан // Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання: Зб.наук. пр. III Всеукраїнської наук.-прак. конф. / М.А.Міропольська, Л.М.Капченко та ін. – К.: ІПК ДСЗУ, 2008. – С.77-85.
2. Колісник Т.П. Основні етапи розвитку систем профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю (20 рр.ХХ ст.-початок ХХІ ст.) /Т.П.Колісник //Педагогічний процес: теорія і практика: Зб.наук.пр. – К.: Вид-во П/П «ЕКМО», 2004. – Вип.2. –С.84-91.
3. Федоришин Б. Система професійної орієнтації як фактор формування особистості: історично-психологічний аспект /Б.Федоришин // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр.; [Редкол.: І.А.Зязюн та ін.]. – К.; Вінниця: «ДОВ Вінниця», 2006. – Вип.9 – С.215-219.
4. Юрженко В.В. Проблеми професійної орієнтації учнів старших класів загальноосвітньої школи /В.В. Юрженко // Науково-методичне забезпечення

професійної освіти і навчання: тези доп. звітн. наук.-практ. конф. (22-23 квітня 2009 р.); [за заг. ред. В.О.Радкевич]. – Х.: Компанія СМІТ, 2009.- С.127-130.

В статті розглядається проблема професійної орієнтації учнівської молоді в умовах демографічної кризи. Автор відзначає, що відсутність системного впровадження професійної орієнтації, гальмує процес набору учнів до ПТНЗ. Автор пропонує шляхи вирішення проблеми і наголошує на необхідності комплексного підходу до професійної орієнтації в навчальних закладах.

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ОРИЕНТАЦИЯ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ КАК ПУТЬ К ФОРМИРОВАНИЮ КОНТИНГЕНТА ПТУЗ В УСЛОВИЯХ ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО КРИЗИСА

В статье рассматриваются проблемы формирования контингента профессионально-технических учебных заведений в условиях демографического кризиса. Автор отмечает, что отсутствие системного внедрения профессиональной ориентации, тормозит процесс набора учащихся в ПТУЗ. Автор предлагает пути решения проблемы и подчеркивает на необходимости комплексного подхода к профессиональной ориентации в учебных заведениях.

SCHOOL-AGED YOUTH PROFESIONAL GUIDANCE, AS A WAY OF FORMATION VOCATIONAL SCHOOLS COMMUNITY UNDER THE DEMOGRAFIC CRISIS

We consider the problem of forming a contingent of vocational education in a demographic crisis . The author notes that the absence of systematic introduction of vocational guidance, hinders the process of students admission to vocational schools. The author offers solutions to problems and stresses the need for an integrated approach to vocational guidance in schools